

ӘБІШ КЕКІЛБАЕВ

Әбіш кәкілбайев

شكراؤ

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

ӘБІШ КЕКІЛБАЕВ

ءابش كه كلبايهؤ

شكراؤ

باسپاعا دايىنداغان : تۇرسىنالى قاشقىن

شىنجاڭ خالىق باسپامى

ءۇرىمچى 2009

图书在版编目(CIP)数据

深渊：哈萨克文：(哈)凯克力著；吐尔逊纳力·木沙转写. — 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2009. 6

ISBN 978 — 7 — 228 — 12591 — 1

I. ①深... II. ①吐... III. 长篇小说 — 哈萨克斯坦 — 现代 — 哈萨克语(中国少数民族语言) IV. I361. 15

中国版本图书馆CIP数据核字(2009)第086617号

责任编辑：阿山

责任校对：马吾提

封面设计：夏提克

深渊 (哈萨克语)

艾布希·凯克力 著

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码：830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

850×1168毫米 32开本 10.125印张

2009年6月第1版 2009年6月第1次印刷

印数：1—3000册

ISBN 978 — 7 — 228 — 12591 — 1 定价：25.00元

بۇل كىتاپ قازاقستان رەسپۇبليكاسىنىڭ «جازۋشى» باسپاسىدا
2001 - جىلى قازاقشا شىققان نۇسقاى بويىنشا باسلىدى.

本书根据哈萨克斯坦共和国《作家》出版社 2001 年哈文
版转写出版。

جاۋاپتى رەداكتورى: اسان ابەۋ ۇلى
جاۋاپتى كوررەكتورى: ءماۋلىت ءشارىپ ۇلى
مۇقاباسىن جوبالاعان: شاتتىق اغسا

شىڭگراۋ

*

شىنجياڭ ھالىق باسپاسى باستىردى
(ئۈرۈمچى قالاسى وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى 348 - ئۇلا)
شىنجياڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجياڭ باباي باسپا شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات 1/32 850 × 1168 10.12 5 باسپا تاباق

2009 - جىل، ماۋسىم، 1 - باسپاسى

2009 - جىل، ماۋسىم، 1 - باسلىۋى

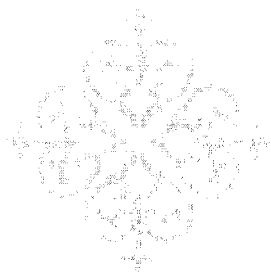
تىراجى: 3000 — 1

ISBN 978 — 7 — 228 — 12594 — 4

باعاسى: 25.00 يۋان

مازمۇنى

1	 خانشا - دارىيا حىكاياسى
59	 بايگەتورى
104	 ياسەكە
172	 شىخراۋ
228	 ئوبر شوق جىدە

حانشا — داريا حيكاياسى

بۇل ءوزى الدە شىندىق، الدە وتىرىك،
 اقيقاتىن بىلەتىن ادامداردى
 جىبەرگەن ۋاقىت ءوزى كورگە تىعىپ.
 دىركىن ءبىتانوۋ

... شىعسى ازىيادامى ءبىر وزەندى حانىزۇلار حۋاڭخى — سارى وزەن،
 تىبەتتىكتەر ماچۇ — قىزىل وزەن، موڭغۇلدار حارا مۇران — قارا وزەن
 دەپ اتايدى. ال ەندى ونى حاتىن — گۈل — حانشا — داريا دەسەڭىز، ءبارى
 دە تۇسىنە قويادى.
 نەگە ولاي؟

I

كۈز تاڭىنىڭ سۇيىقتى سۇنق نۇرى شاتىردىڭ شىنە ەندى — ەندى
 جايىلا باستاعاندا ول ۇيىقدان وياندى. بۇگىندە تاڭىرتەڭ تۈسەكتەن
 تۇرعاندا تاڭداينان ءدامى كەتپەي تامسانىپ وتىراتىن بايلى بالقايماق
 ۇيى جوعالغان. جان — جاعىندامى ساتىر — سۈتىرات ءدۈسىرىن دە
 ەستىمەي. ەردىڭ باسنا قامشىڭدى تىرەپ، ماڭدايڭدى سوعان قويىپ،
 ءسال مىزىعساڭ، قىز قويىننان ورگەندەي كوڭىلىڭ بۇرلەپ سالا بەرەتىن
 قۇناقلىق تا ۇمىت بولىپتى.

كۈندە جاتاردا جەتى كىسىگە قاراتىپ، جەتى ايەلگە قايتا
 سالىدىراتىن قۇس مامىق تۈسەككە العاش جاتقاندا، الگى اۋىزدارىنىڭ سۋى

قۇرىپ ايتا بەرەتتىن پەيىشتەرىنىڭ دە تاپ وسىدان ارتمىقتىعى شامالى
شعار دەپ ويلايتتىن. قازىر سۇيق تىەدى. سول قوماعاي جىبەكتىڭ مۇز
بوپ قارىغانىنان قۇددى ءبىر سۇيق جەردىڭ قويىنىنا كىرىپ جاتقانداي
تۇلا بويى تۇرشىگىپ، ءبرازعا دەيىن كوز ىلىندىرە المايدى. ونىزدا
ەرعاشتى كوڭىلى بەتمەن لاعىپ. ءار نارسەنى ءبىر ويلاپ، زورعا
ۇيىقتايدى.

كارى جۇرەك كوپ قۇانا بەرمەيدى. ءىراق ءار كۈن سايىن
تاڭىرتەڭ تۈسەگىنەن تاغى دا ءىرى ورگەنەن كورگەندە قالاي دا
كوڭىلدەنەدى. قىزمەتتىلەرىن شاقىرماي تۇرىپ، ەشكىم جوقتا تامىر -
تامىرىنىڭ ءبارى انداپ - انداپ تۇرغان تارامىس قولىن بۇگىن كورىپ
وتىرعانداي نەسىلە قاراپ شىعادى؛ اسىل جۇزىك سالىنعان ون ساۋىساعىن
تۇندە ۇيىقتاپ جاتقاندا بىرەۋ قىرقىپ اكەتكەن جوق پا دەگەن كىسىشە.
ءارقايسىسىن جەكە - جەكە سالالاپ كورەدى.

بۇل اسىل جۇزىكتىڭ ءار بىرەۋىنىڭ ءوز تارىخى بار. مىناۋ اق
مارالدىڭ قارعا تامعان قانىنداي نارت لاعىل بۇقارانى شاپقاندا ءتۈستى. ول
كەزدە قازىرگىسىنەن الدەقايدا جاس ەدى. ساردىعان سار دالانىڭ تۈسىندە
كوڭ قوتىرداي قوڭىرايىپ كورىنەتتىن قارا قۇرىم شاھارلار كوزىنە
شالىنىسا بولدى، قالىڭ تۈمەندەر سۇعا شاپقان كىيىكتەي جوڭكىلىپ، لاپ
قوياتتىن.

ءاپپاق شاك اسپاندى لايلاپ، جەردى ويىپ جىبەرەتىندەي قالىڭ
ءدۈسىر قۇلاعىنا شالىنعاندا دەلبەسى قوزىپ، تىپىرشىپ، اۋىزدىعىمەن
السىپ كەتەتتىن شاعىر اتىنىڭ دىكەكتەگەن باسىن ەركىنە جىبەرە
جازداپ، زورعا شىداپ وتىراتتىن. ءبىر جاعى - جەيچۇنىڭ جويىقنى لايى،
ءبىر جاعى - بىلەم - بىلەم قۇم شاعىلدىڭ ورتاسىندا اپەس تىگەندەي
وقشاۋ كوزگە ۇرىپ تۇرغان ەمىش شاھاردىڭ قامالىن بۇزىپ شىنە
كىرگەن سولڭ، كوك كۈمبەز مەشىتتىڭ تابالدىرىعىنا قارعىپ شىعىپ،
سوڭىندامى قولىنا ايقاي سالعان - دى:

— شالىنىدى شۇۋىپ الدىق، ەندى اتتاردى ەركىنە جىبەرىڭدەر!

سول - اق ەكەن، مانادان بەرى جاۋ جاعالاسپەن جۇرگەن كوك
نايزالار ءۇي - ءۇيدىڭ سىمىرايعان شايتان كوز اينەكتەرسىن ءتۇرتىپ،
گۈزىلىەر ەسك بۇزدى: قايقى قىلىشتار بالا - شاعانىڭ، قاتىن -
قالاشتىڭ، كارى - قۇرتاڭنىڭ جەلكەسىنە ءتۈندى. قىناپتان سۇيرعاندا
وق جىلانداي سىقىرىناتىن جىلماڭ قىلىشتىڭ ءزارلى سىلىن
سىبىزىمنىڭ سازىنان بەتەر قۇنعا تىڭدايتىن سارقاپتال، قاندى بالاق،
قۇزىعىن كوز، قىرعى جۇرەك سارىازعا جاۋتاڭدايعان جانارلار مەن
كەمسىگەنگەن يەكتەردى. دىرىلدەگەن قولدار مەن دىردەكتەگەن
سىراقتاردى كۈرگەننەن ارتىق ءلاززات بولۇشى ما ەدى؟ قان جۇقپاعان
قانجاردان نە ءپاتۋا، قان جۇتپاعان ەركەكتەن نە ءپاتۋا، قابىمىقتىرمايعان
قاھاردان نە ءپاتۋا!!

الگى، انشىين، جەردىڭ بەتىن كول - جوسا قىپ كومىپ كەتكەن
قاراقان - جەڭىستىڭ ايعامى ەمەس؛ جەڭىستىڭ ايعامى - جىلتى
قاشققان كۈزدەر مەن سۇرقى قاشقان سوزدەر. دۇشپاننىڭ حارام قاننا
بەلشەدەن جۈزىڭ دە، ول ءمۇساپىر بولعان جاۋىڭنىڭ جاۋتاڭدايعان
كۈزىنەن تىقپى شىققان ءبىر تامشى سىتىق جاستى ءوز كۈزىڭمەن
كۈرگەنگەدەي بولمايدى.

بۇنىڭ قاي سوعىستىڭ سوڭىنان دا، قولعا تۇسكەن تۇتقىنداردى
ءوزى ءجۈرپ ءتىتىپ شىعاتىنى دا سۈندىقتان. قاشان جوسا - جوسا
بۈپ اققان كۈز جاسىن كۈرگەنشە، ەكى قولى ارتىنا بايلانغان تۇتقىنداردى
اكەلدەر بەردەدى. اكەلدەر بەردەدى. كۈز جاسىن كۈرگەندە بارىپ مىناۋ
ءۇنسز تەرگەۋىن وقىس تىادى. الدا - جالدا ەشكىمنىڭ كۈزىنەن جاس
كۈرمەسە شاھاردان دا ساۋ تامتىق جۇرناق قالمايدى. شاپىلعان ەلگە
شاپىنعان ەر ەمەس. مۈلتەڭدەگەن كۈز جاسى عانا اراشا بولماق.

بۇقارانى شاپقان كۈنى كەشكە قاراي قولباسلار بۇنىڭ شاتىرىنا
تالاۋعا تۇسكەن شاھاردىڭ تالاي قىزىن ساۋداگەردىڭ كەرۋەنىنىدەي
كۈزىنەن ءتىزىپ الىپ كەلدى. شاھار اكىمنىڭ قاتىسى بۇل وتىرعان
سارى الا شاتىردىڭ بوساعاسىنان باسىن يمەي اتتادى. ەكى بوساعادا تۇرعان

ەكى جاساۋىل تاكاپپار قاتىنىنىڭ اسپانداي قاراعان اسقاق باسنا قىلىش اپارا بەرگەندە بۇل ىمدادى. ەكى جاساۋىل ايەلدى قاق الدىنا اكەلىپ، جەر تىزەرلەتتى. زىيالى قاۋىمنىڭ ورتاسىندا جارىق جۇلدىزداي جارقىراپ قالعان اسقاق ايەل بۇنى قوراشسىندى ما، الدە ەرنىڭ نامىسى مەن ەلىنىڭ ارۋاعىن سىلاغانى ما، ايتەۋىر، باسنى يىمەي مەلىشىپ وتىرىپ الدى. ەكى جاساۋىلدىڭ كۈشتەپ جەر تىزەرلەتكەنن، بۇل ونىڭ باس يىگەنى مەس ەكەنن كۆرسەتكىسى كەلگەن بولۇى كەرەك، كۆككە قاراپ قولىن جايىپ، ەرنىن جىبىرلاتىپ دۇعا وقىدى؛ سوندا الگى تىزە بۆككەنى الاغا اقىرى ەمىناجات قىلغانى بولپ شىقتى. قايسار ايەلدىڭ امالسىز جەردە ايلا تاۋىپ كەتكەننە بۇل شتەي ەسۋىسىنىپ وتىر، ايەل ەپپاق قولىن جۇزىنە اپارا بەرگەندە، سۋىرىكتەي ساۋىلىمىنان قىزىل شوقىي لاعىل جۇزىك جارق ەتتى؛ ول ەبىراز ۋاقىت كوزىن جۇمىپ، ەرنىن كۆبىرلەتپ، ەكى قولىن بەتىنەن ەندى الا بەرگەندە، جاساۋىلدارعا يشارا قىلدى.

كۆك جەلكەدەن تونگەن قايقى قىلىش سۋىرىكتەي - سۋىرىكتەي ون ساۋىلىمىنى قۇ جۇزىگەنىڭ شىرىپسىنداي قىرىپ ەتۋىتى. تاكاپپار ايەلدىڭ قايقى ەرنەدرى وقىس جىمقىرىلىپ، ەمارمارداي ەپپاق ەجۇزى دۇ ەتە قالدى، توستالغانداي - توستالغانداي ەكى كوزىنەن سەكىرىپ شىققان ەكى تامشى ەتەگىنە دوما لادى. ايەل قايتادان قۇ شۋىرەكتەي بوپ ەۋگى قۇارىپ، سازارىپ الدى.

جارتى ەلمدى قاۋ شۋىتەي جاپىرعان بۇنىڭ الدىندا دا ايللىن جىمىلعان قايسار قاتىنىنىڭ لاعىل جۇزىگى سودان بەرى بۇنىڭ قولىندا. جەڭىس بەرمەگەن ايەل ولىگىنىڭ ەسكەرتكىشىندەي ەسكى كوز.

ال ەندى مىنا بىرەۋ - وتىراردى العاندا، ويدا جوق جەردە كۆك جەلكەسىنەن تاپ بەرىپ، باسنى بالتامەن شاۋىپ تۋسىرە جازداغان كارى ۇستاننىڭ ەۋگىن وت الپ كۇڭگىرت تارتقان سىركەلى كۈمىس ساقىناسى. اناۋ - سامارقاننىڭ اسپانىمەن ارباسقان سايقال مەشتىن شاپقاندا، مىحرابتا ەمىناجات قىلغان قالپىن بۇزباي وتىرا بەرگەن

ئەندىدار مۇسلىماننىڭ مەرۋەت ساقىناسى. سۇق قوللىندىلى قاپ تاۋىندا بۇنىڭ كوزى تۈسكەننى بايقاپ قاپ، سۇر مويىناق ارىمىق اتىنىڭ كەڭىردەگىن ئىر - اق ورغان مەرگەسپە مەر جىگىتتىڭ شىناشاعىنان النىعان ۇر تاس. بۇل ۇز الدىنا كەلگەندە قايمىقپالغان ادامنىڭ قاي - قايسىسىنىڭ دا جۇزىك - ساقىناسىن كەسپى الپى تالىپ ئجۇر. ادامدار نەتكەن كوزسىز، نەتكەن وجەت. تاپ بۇدان ايىنىبايتىن ادام شاندا - شاندا ئىر جوللعار دەپ ويلاپ ەدى. وندايلىردىڭ تەك ساقىنا - جۇزىكتەرىنىڭ ۇزى بىرنەشە كەرۋەنگە جۇك بولدى. بۇل ورنىك پەن ەرنىك تۇگىلى، مەشكەيلىكتى دە، دۇنيەقوڭىزدىقتى دا جەڭە المادى. تەرمەزدىڭ بازارىندا ئىر ساۋداگەردىڭ بۇنى كورگەندە جالما - جان ساۋساعىنان جۇزىگىن شەشپى الپى، جۇتىپ جىبەرگەنى بار. بۇل قاسىندامى سارىازعا تاپ سول بويدا مۇشا دۇنيەقوڭىز ساۋداگەردىڭ ئىشنى جارعىزىپ، جۇزىكتى تاپتىرىپ الدى. مىنا بىرەۋ كۆلگىن جاقۇت سول.

بۇنىڭ اسكەرى وتكەن جەردە نەشە مىڭ ادامنىڭ ساۋساعى قىرقىلىدى! سول ئىر توپار قولداردىڭ ۇزىن برعاسى قاندا بولغانىن جۇزىك ارتقان تۇيەلەردىڭ سانىنا قاراپ سانايدى. وسىنا جانىقاس توپار قولداردىڭ ۇدال قازىر بۇعان جەڭگىزبەگەنى راس. ئىراق بۇل ارتىنان اسكەرىنە قولى توپار كىسى كورسەڭدەر، ايەل بولسا - قارىنىن جارىپ، جاتىرىن الپى تاستاڭدار، ەركەك بولسا - ۇستاپ الپى، اقتا قىلىپ جىبەرىڭدەر دەپ جارىلق شاشتى. باس يەگەن توپار قولداردىڭ تۇقىمى وزدەرىمەن قۇرىدى.

بۇل سالعان ويران - بۇلىكتەردىڭ تۇسىندا تەك باسىن باققانداردىڭ عانا قول - ايلعى ساۋ قالادى. باسىن باققاندار تەك باسىن باغاتىنداردى تۋادى. ۇسويتىپ، بۇدان بىلاي دۇنيەدە، تەك باسىن باغاتىندار عانا ۇمىر سۇرەدى. باسىن باغاتىنداردىڭ مويىن ومىرتقا سۇيەگى وسال بولادى. سوسىن بۇل، بۇنىڭ اناۋ شاعاتاي، ۇگەدەي، جوشىلارى، ولاردىڭ جەر بەتىنىڭ تۇكىپىر - تۇكىپىرىندە ۇسىپ -

‘ۋرېيتىن شاشىراندى تۇقىمدارى وڭشەڭ قۇرتتالغان ‘شېشىشنىڭ قۇيرىغىنداي شېشىندالغان باستاردى ئانا كۈرەدى. شېشىندالغان باستار ماڭاينىدا نە بولسى، نە قويسىپ جاتقاننى ‘جۈندى كۈرە المايدى. ولار ‘سۈيىتىپ تەڭ باستان ئانا مەس. كۈزدەن دە ايرىلادى. بۇنىڭ تۇقىمىنا باس پەن كۈزدىڭ قاچەتى شامالى، جىبىرلايتىن ايلق پەن قىيمىلدايتىن قول تايىلسا بولغانى.

ول ون ساۋساغىنداعى ساقىنلاردىڭ امان – دەسەن ورنىندارىندا تۇرغانىن كۈرگەن ساپىن كوڭىلدەنپ سالا بەردى.

بۇگىن ‘بىر ‘تۈس كوردى. تۈسىندە نەدەن تۇغانداي تىر جاللاش. قارداي ‘ايلق ەتى بار، اي دەسە – اۋزى، كۈن دەسە – كۈزى بار ‘بىر سۇلۇ مۈيىنىنا وراتىلىپ، قۇشىپ ‘جۈر. تۈسىندە كوڭىلدەنگەندىكتەن بە، ۇيىقدان دا جادىراپ وياندى. مىناۋ شارشى دۇنيەنىڭ ‘تورت بۇرىشىنىڭ سۇلۇلارى تۈگەل باس قوسقان گارەمىنىڭ ەسىگىنە باس سۇقپاغانىنا دا ‘بىراز بولسىپ بارادى. قارتايىپىن دەگەنى مە، سولاردىڭ كوبىنىڭ اتى – ‘جۈنن ۇمىتىپ تا قالپىتى. سوڭغى كەزدە الس جورىقتان ‘جۈرس ‘ۋتىپ كەتىپ، سىر الدىرىپ المايسىن دەپ، ەشقايىسىن قاسىنا شاقىرتپالغان – دى؛ تۈسىندە جاللاش سۇلۇ كىرىپ جۈرگەننە قاراعاندا، شاماسى، ‘الى دە ‘بىر تۈندىك قاۋقارى بولغانى عوي.

ول قاسار مەرگەندى شاقىرىپ ‘تۈسىن جورىتىپ الايسىن دەپ ‘بىر وڭتايلاندى دا. سۈسىن ‘ۋمىر شىركىنىنىڭ ‘ۋزى دە كۈرگەن تۈستەي مەس پە، قاي تۈسىگە نانارسىڭ دەپ تاغى ويلادى. باياعىدا قۇغىن كورىپ، ەل اسىپ، جەر اسىپ جۈرگەندە ‘بىر قۇستا ۇيىقتاپ جاتىپ، تۈسىندە ايدالادا قۇراپ قالغان ‘ۋز قاڭقاسىنا قۇزغىن قونىپ وتىرعانىن كورىپ شوشىپ ويانغانى بار. ‘بىراق ارادا اي ۋتپەي جاتىپ اق كىزگە كۈتەرىپ، خان سايلاندى. قوڭىراۋىن شىلدىرلاتىپ، ەسىك الدىنداعى جاساۋىلدى شاقىردى. ونىڭ اكەلگەن كىيىمى مۇپ – مۇزداي ەكەن.

— بۇنىسى قالاي؟ — دەپ سۇرادى.

— بۇگىن تۈندە قار جاۋدى، — دەدى جاساۋىل. ويىنا جىل ساپىن

قان سوناردا قاسىنا قاسار مەرگەندى ەرتىپ اڭغا شىعاتىن ادەتى ءتۈستى.

II

اڭغا شىققاندا قاشاندا قاسار مەرگەندى ءبىر ەلى جىراق جىبەرمەي، قاسىندا ۇستايدى. مەرگەندەردىڭ جاقىن جۇرگەننىنەن الس جۇرگەنى جاۋىپتى، مەرگەن مەستەردىڭ الس جۇرگەننەن جاقىن جۇرگەنى جاۋىپتى.

جاتاعان بولسا دا، جاۋىرىنى قالاقىتاي شاعىر اتىنىڭ وسى كولداريا كۈشەلىلىگىن ۇناتادى. كۈشەلى اتنىڭ ءوستى ءوز ءۇيىنىڭ تورىندەي؛ تۇرقى كەلتە ات مىنىڭ، قۇردىم قۇزدىڭ ەرنەگىندە تۇرعاندايسىڭ.

بۇگىن كۈن ءتىپتى تاماشا ەكەن. الس قىراندار الا بالاقىتاۋ، ويىعا قار تەگىس ءتۈسىپتى. كوزىڭدى كولەگەيلەگەنمەن، دۇنيەنىڭ ءبارىن جۇمسارتىپ، بالىراتىپ جىبەرەتىن بىركىلدەك ءسۈت تۇمان توغىرەكتى تۈگەل پەردەلەپ، كىلىكىپ تۇر. قوس ات سول ەندى ۇيىپ كەلە جاتقان ءسۈت كىلەگەيدى كەۋدەلەپ جىرتىپ، جىمىسقى جىمىپىلى كوپ جەرمەشەل تاۋدىڭ قويىناۋىنا ەندى. قاسىنداى نوگەرىن اڭدى ۇركىتىپەسكە، تىنىشىن بۇزباسقا، تەك السىستان باس - كوز بوپ جۇرۇڭگە، كەينىرەككە تاستاپ كەتكەن.

قاسار مەرگەن بۇنىڭ ەل - جۇرتتان بەزىپ، تاۋ مەن تاستى پانالاپ جۇرگەندە قاسىنا ەرتكەن جولدىسى ەدى. وندا مەرگەن بۇدان قايمىقپايتىن. ەلسىز تاۋدا ەكەۋىنەن باسقا جان جوق بولعان سولڭ، ءبىر - بىرىمەن ەمىن - ەركىن سويلەسە بەرەتىن. اككى اڭشى ۇلى بىلەۋشىگە تالاي - تالاي اتىپ العان كىيىگىن تاستىپ، تەزەگىن قالاتىپ، تامامىن پىسىرتكەن - دى. ارتىنان ءوزى جان بولىپ سايلانغان سولڭ، ول الس تاۋدا جاپادان - جالعىز جۇرەتىن اڭشى دوسىن قاسىنا الدىردى.

قاسار مەرگەن سارى الا شاتىردىڭ شىنە كىرىپ كەلگەندە، قاق نوردە شالجيىپ ونىرعان بۇنى كورىپ، ەكى قولىن بىردەي سوزىپ،

هتتەلەي ۋەتەنلىدى؛ كىرگەن بەتتەن سامپىلداپ سويلەپ، ساغقىلداپ كۈلدى. شاتىر شىندەگىلەر: «اپىر — ۋ، مىنا نەمەنىڭ ەسى دۇرس پا؟» دەگەندەي، كوزدەرىنىڭ لاسىمەن قاراپ، اپران — اسىر بولدى.

ارادا ەكى — ۋش كۈن وتپەي جاتىپ اڭشى دوسى شاتىرغا تاغى كەلدى.

— سى — سىپاتىڭغا تاڭىرى رازى بولسىن، تاۋىما قايتام. — دەدى.

— تاۋىڭدا نەڭ قالىپ ەدى؟ — دەپ سۇرادى بۇل.

— اي، بىلەۋشىم — اي، سەن نەنى بىلەيسەن دەپ ەدىڭ. جاقپار تاستىڭ اراسىنان شالقى سوققان جەلدە قۇ تەزەكتىڭ ۋتۈتىننى يىسكەپ وتىرىپ تەرلەپ — تەپشىپ شەتتىن ارقاردىڭ كۈيىك ۋدام سورپاسىن ساعىندىم، جامباسىمدى قىز — قىز قايناتىپ، قىتقىتاپ جاتاتتىن ايۋ تەرىسى بوستەگىمدى ساعىندىم. ەكى اياقتى وتقا قالاپ ەمىن — ەركىن قاقىرىنىپ — تۈكىرىنىپ وتىراتتىن لاشىمىدى ساعىندىم. — دەدى.

سوندا بۇل قارقىلداپ كۈلگەن — دى. قاسار مەرگەن بۇرتىپ، ۋلام — مەم دەمەستەن سىرت اينالىپ شىعەپ كەتتى. بۇل سارى الا شاتىردىڭ ەسىگىن جۇلقىپ اشىپ شىعەپ بارا جاتقان دوستىڭ ارتىنان كوزىنەن جاس اققاشا، ۋشىن باسىپ كۈلە بەردى، كۈلە بەردى. سوندا شاتىرىندا وتىرعان ۋڭشەڭ يىگى جاقسىلاردىڭ، بۇلاردىڭ قايسىسىنىڭ ەسى اۋىسقان دەگەندەي، ەكەۋىنە الما — كەزەك جالتاڭ — جالتاڭ قاراسقانى ۋالى ەسىندە.

ۋبىر كۈندەرى سۇسىلداغان سارى جىبەك شاتىردىڭ شىندە قارايتان — قاراپ وتىرىپ ۋوزى پۇشايىمان بولدى. قانشاما ۋلدە مەن بۇلدەگە وراسا دا ومىراۋىنا توسكەيدىڭ قوڭىر سالقىنى تىمەگەن سولڭ. ۋۋستى — باسى دۋ — دۋ قىشىتىندى شىعاردى. وندايدا جالما — جان ساۋساقىتارىن كوكىرەگىنە كوسىپ — كوسىپ جىبەرگەلى قولىن كوتەرىپ العان بويى، كوزدەرى ۋبىر وزىنە قادالغان شونجارلار ەسىنە ۋۋسىپ، كوسە يەگىنە ۋركە بىتكەن ەكى — ۋش جىرەن تۈكتى قىشىر —

قىش ۋېكەلەپ، قولىن كەرى تارتىپ كەتكەن — دى. كۈنى بويى بۇل شاتىر تولى شونجارلاردى اڭدىدى، ولار ءبارى جابىلىپ بۇنى اڭدىدى. تاقتىڭ تاۋقىمەتىن دە سوندا ءتۈسىندى. قاسار مەرگەننىڭ تاۋما نەگە قايتقىسى كەلگەنن دە سوندا ءتۈسىندى. قاسىندىلى مىزىلىپ — سىزىلعاندار ابدەن مەزى قىپ ءىتتى. قاچەت دەسە قالجىڭداسىپ شەك — سىلەسى قاتقانشا كۈلە دە المايدى، بۇل انشەيىن ەزۋ جىرسا، ولار شەتىنەن كۈلىمدەپ قويا بەرەدى، ال ەندى جازاتايىم قارقىلداپ كۈلە قالسا، كوزدەرى تاس توبەلەرىنە شىعپ كەتەدى. و جازعاندار ەزۋلەرى جەلىمدەلىپ قالعانداي تەك جىمىعاندى عانا بىلەدى.

ونداي ەرىگىپ كەتكەن ساتتەرىندە بۇل اتىن الدىرىپ، تۈمەندەردى ارالاۋما شىعادى. اسكەرىن ارالاپ جۇرگەندە، تۈمەنباسىلارنىڭ شاتىرىنا تۈسپەي، شولەنشىلار قوسى تۇراتىن قاراۋىل توبەنىڭ باسىنا بارىپ ۇيىقتايدى.

قاراۋىل توبەنى شىرق اينالا تۇنگى اسپاننىڭ جۇلىدزدارىنداي اسكەر قوستارىنىڭ وتتارى قۇجىنايدى: توبەدە — جەر قايسىقان قالىڭ قولىڭ نى — جىعى قوستارىنىڭ وتىنداي جۇلىدزدار سامسايدى: بىرەۋلەرى ءالى مازداپ تۇرسا، ەندى بىرەۋلەرى جەر وشاقتا قالعان قوزاداي سولەن بوزارادى. باۋرايدا اتتار پىسقۇرادى. قوستاردىڭ باسىندىلى سان قىلى سوزدەر، سان ءتۈرلى داۋىستار ارالاسقان الاشابىر جابىر — جۇبىر اڭگىمەنى قىردىڭ تۇنگى سامالى بىرەسە قاعىپ اكەلىپ، قۇلاعىنىڭ تۈبىندەن سامبىرلاتسا، بىرەسە تالقىسىتىپ، تۇۋ — تۇۋ السقا، شالعايعا الپ قاشادى. ارا — تۇرا جەل جاقتا جايىلىپ جۇرگەن جىلقىلاردىڭ مۇرسىن جارار كۈلىمى ءىسى مۇڭك ەتە قالدى. اششى تەر . قاجىماس قايرات، السى جورىقتاردىلى سان قىلى جولىداردىڭ شاقى، سان قىلى ءشوپتىڭ ءنارى يۇ — قىۋ ارالاسقان سول ءبىر ءىس — مىناۋ ماۋجىراغان بەيقام ءتۈندى سەرىپلىتىپ كەتەتىندەي سەرگەكتىكتىڭ، ساقىتتىڭ، بۇل ماڭاي قانشا جايلى، قانشا راقات بولسا دا، ەرتەك تاغى جورىق بىرىن. الدا ئالاي ازاپتى كەشۋ، ارپالسى تۇرعانىن سەزدىرىپ،

«بىر تۈرلى ايسىندىرىپ تاستايتىن قاتىگىز رۇختىڭ قاھارلى سەسىندەي.

اسپان مەن جەردىڭ ارا - شەگى جويىلىپ، توغىرەكتەگى تۇتاسقان قالىڭ مۇنار مەن جىمىڭداسقان وتتاردى كورگەندە ول جەر باسىپ تۇرعانىن ۇمىتىپ، سوناۋ كوز ۇشىندا ەمىس - ەمىس جىمىڭداسقان جۇلدىزداردىڭ ورتاسىندا قاق «تاڭىردىڭ وزىنە اينالىپ كەتكەندەي سەزىنەدى. سوناۋ توبەسىندەگى، مىناۋ ىرگەسىندەگى جىبىر - جىبىر كوپ وت بۇعان تاۋاپ ەتىپ جاتقان كوپ عارىپتىڭ جالبارىنىش شىراعىنداي؛ ولاردى وسىلاي مونشاقتاي «تىزىپ مازداتاتىن دا. «بىر «ۋىرىپ «ۋىرىپ تاستايتىن دا قۇدىرەت، تەك «وزى سىياقتى.

وسىلاي اسپان مەن جەردىڭ اراسىنا سىماي، كەۋدەسىن كەرنەپ، الىپ - ۇشىپ بارا جاتقان جەلكىلدەك كوڭىلىن سۇ سەپكەندەي باسا قوياتىن دا الگى «بىر كەلتە سامالعا ىلەسىپ مۇڭك ەتە قالاتىن كۈلىمىسى «سىلتى «ىس. ول «ىس بۇنىڭ ئاناۋىنا مىناۋ كوكىرەگىڭدى، كەۋدەڭدى شايىپ جاتقان ساۋمال اۋادان بەتەر جاعادى. انقوشىلارىن شاقىرىپ توبەنىڭ باسىنا اق شاڭقان كىىز جايىزىپ، توسەك سالىدردى، جەل جاعىنا «وزىنىڭ ەر - تۇرمانىن قويىىزادى. توسەگىن شىر اينالىدرا جىلقىنىڭ قىلىنان جاڭا ەسىلگەن قىل ارقان تاستايدى. جىلقىنىڭ تەر «ىسى مەن قىلىتتاق قىلىنان قاشپايتىن ماقىلۇق جوق كورىنەدى. قاراڭغى تۇندە ۇرەي تۇدىراتىن «ىيىلىس - پالەكتەتەر دە ايعىر جىلقىنىڭ اشى تەر ىسىنە جۋى المايدى دەسەدى. بۇل وسىنداي قارا تۇندە قاپىسىن تاۋىپ كەتەمە دەپ جاۋىپتەنەتىن وقىس پاكەلتەرىنەن جىلقىنىڭ كۈلىمىسى ىسىمەن قورعانادى دا، جۇمىر باستىلار تاراپىنان كەلتەتىن قاتەردەن شىر اينالا قورشاپ الىپ، تاڭ اتقاندا كىرىكتەرىن «بىر ىلمەيتىن قىرىق جاساۋىل قورعايدى، ال الدا - جالدا ولاردان كەلەر پالە بولسا، ونى «ارى قۇرالايدى كوزدەن اتاتىن مەرگەن. «ارى قاراڭغى تۇندە قۇمىرىسقانىڭ جورعالامىنا دەيىن سەزە قوياتىن ساققۇلاق اڭشى قاسار دوسى «بىر «وزى كورىپ الادى.

نۇل قانداق قاندىن - قاپەرسىز ۋىقتاپ جاتسا دا، تاڭ سىبەرلەسە بولدى، بىرەۋ تۇرتىپ وياتقانداي تۈسەگىنەن اتىپ تۇرادى. قالساڭ قوس تەگىس ويانىپ بولغاندا، ول ات ۋىستىدە جۈرەدى. قاپەلىمدە ونىڭ قايدا تۇنەپ شىققانىن دا ءوز نوكەرىنەن باسقا ەشكىم بىلمەي قالادى.

اسكەردى ارالاي بەرسە، ءتپتى دە شارشامىتىن ءتۈرى بار. ءبىراق قايتا - قايتا قوستارىنا سوعىپ، قايتا - قايتا تاباقتاس بولا بەرسەم، قاۋقىلداسقان قالساڭ قولى بويىما ۋىرەتىپ الام با دەپ قورقادى. ءتپتى تۈمەنباسىلاردىڭ دا شاتىرىنا وتىرىپ جارىمايدى: قوناقاسى ازىرلەپ قالباڭداسىپ قالعان تالاي قوسقا توقتامادى دا، اسكەر باسىلارنىڭ ءوز شاتىرىنا از جىنايدى. كۈبىنە بىردەن شاقىرىپ، جەكە ءماسلىحاتتاسادى. تۈمەنباسىلار بىن ايدا - جىلدا بولماسا، كۈبىنە - كۈپ ءبىر - بىرىمەن كەزىكتىرە بەرمەيدى.

ءوز شاتىرىندا بولاتىن ۇلىقتارعا دا بارىنشا ءش الدىرىپتاۋعا تىرىسادى. بۇنىڭ مىنەز - قۇلقىنا بوي ۋىرەتىپ، سىرالعى بولسىپ العانىن بايقاسا، دەرەۋ شاتىردان الاستاۋدىڭ قامىن ويلايدى. شاتىردان الاستالعاندار سودان قايتىپ بۇنىڭ كوزىنە تۈسىپەيدى. سوندىقتان دا شىعار. بۇنىڭ شاتىرىندا قىزىمت اتقارۋعا جۇرتتىڭ تاپ ونشا قۇلقىنى قۇري قويمايتىن ءتارىزدى.

دۈنيەدە بىيلەۋشى اتاۋلى بەت - اجارى كەلىسكەنمەن، دەنەسىندە تىرتىعى بار سۇلۋ ايەلمەن بىردەي عوي. الگىندەي ايدىل سىرتىنان الدىنا كەلگەن ەركەكتىڭ قۇلقىنىن قۇرتىپ، قۇمارتقىزىپ وتىرعانىمەن، شىنەن الەم - جالەم بوپ، قورىنىۋمەن بولادى. سۇلۋلىعىما تابىنعان ەركەك دەنەمدەگى ءمىنىمدى ءبىلىپ قويماسا كەن دەپ قۇستاتىن. ويتكەنى الگى ءمىنى ايگىلى بولغان كۈنى سۇلۋ اتى دا قۇرىدى. بىيلەۋشىلەر دە سىرتىمەن تىرتىرىپ وتىرعانىمەن، شىنەن مەسكەنەدى، باغىنىشتىسىن بويىنا دارىتقىسى كەلمەيدى. ال ساراي ماڭىنىڭ سايلىمالارىنىڭ دا ءناپىستور ەركەكتەردەي قاشان بارلىق گاپتى ءبىلىپ بولعانشا ءولسىپ - وشىتىن ەجەلگى ادەتى بار. سوندىقتاندا بۇل باغىنىشتىسىنىڭ قاسى مەن

قابلىقنىڭ ئالدىدىن: ھەر ۈل الدا - جالدا مۇنىڭ بىر سىرىنا
ئۇسىنىپ قالسا، دەرەۋ كوزىن قۇرتادى. ايتپەسە، وزىنە ھاۋىپ. ويتكەنى
يىلەۋىشنىڭ تاعدىرى دا سۇلۇ ايلەلنىڭ تاعدىرىنىداي. قاي كۈنى جۇرت
ونىڭ بىسى مەن قىلىغىنا ئاڭدانۇدان قالسا، سول كۈنى ونىڭ دا
داۋرەنىنىڭ وتكەنى.

ول تالايلىرى تامسانتۇمەن كەلەدى. ايلەلى وزىمەن قىرعى قاباق
بولغان امايىندارىن الداپ تاڭىرقاتادى؛ ولاردىڭ اۋىزدارىن الپ العان
سولڭ، دەرەۋ باستان جالماپ تاڭىرقاتتى. سوسىن بىرەۋدى ورىنىسىز
ماداقىتاپ، بىرەۋدى جازقىسىز جازالاپ تاڭىرقاتتى. ول ئۇشش سىتەگەن
جۇرتنىڭ ماقۇلداغان - ماقۇلداماعانى بارىبىر، ايتەۋىر تاڭىرقاسا،
ئاڭدانسا بولدى. قايتا وعان سول جۇرتنىڭ قۇپىتالغىنان گورى ۇقىلغانى
كەرەگەرەك. ول شاتىرىنا ويىنداعىسىن ايتپاي تانىپ وتىراتىن
سۇڭغىلارلاردى جۇتپايدى، نە سىتەسە دە تالڭ - تاماشا قالىپ وتىراتىن
جۇمىر تۈپسىك، ماۋباستاۋ ادامدارغا كوپىرەك ئۇيرى. قاسىنان قاسار
مەرگەندى تاستامايىتىنىنىڭ دا بىر سەبەبى سول. قاسار مەرگەن قۇم
ۇستىنىدە قۇمىرسىقا جورعالاپ كەلە جاتقاننى سىبىسىنان بىلە قوياتىن
اڭشىل، بىراق جۇرتنىڭ نە ويلاپ، نە قوياتىنىندا اتمەن جۇمىسى جوق.
ونىڭ ۇستىنە، ھان وتىرعان سارى الا شاتىردان گورى قاسقىر مەن
سىلەۋسىن قايتالغان قۇز - قيا شاتقالدارغا قۇمار. ول وزگەلەردى بىر سال
نارسە ئۇشش ھەر قايتىرىپ جاتاتىن قاتىگەز ھانىنىڭ وزىنە ەلدەن الا -
بوتەن نەگە قانى قاتا قالغانىنا قاشان دا قايران. قاسار مەرگەننىڭ وسى
كۈنگە دەيىن جىلاندى تىرىدەي جۇتىپ، شوق شايىنايتىن تىبەت كوز
باۋشىسى ەرەن مەن ئوز بىر شىسىنىڭ وسى مىنەزىنە تۇسىنە الماي،
تاڭىرقاۋمەن بومىرى بۇتىپ بارادى. الگى بىر ۇلى بىر شىنىڭ باسقان
بىزىن جىرغا قوسىپ داستان قىلىپ وتىراتىن اقىنداردىڭ ولەڭدەرى
وعان اۋەلى اشەيىن جەلبۇاز بىر سىياقتى كورىنەتىن ەدى، قازىر ولارغا
دا نىت - شىنىمەن ۇيىتىن بولدى. مىنەكى قاسار مەرگەن قاسىنىدا،
توڭىرەگىنە قۇلاق بۇتىپ، تىڭ تىڭداپ كەلەدى. تۇندە قار جاۋعان سولڭ،